

Kosztka Júlia „Green social work” – A szociális munka környezetvédelmi aspektusai

Recenzió

Lena Dominelli: Green Social Work: From Environmental Crisis to Environmental Justice. Cambridge: Polity Press, 2012. pp 200.

Írta: Kosztka Júlia (julia.kosztka@gmail.com)

szociális munkás; doktorandusz

ELTE Szociológia Doktori Iskola Szociálpolitika Program

Egyre több kutatás, publikáció, konferencia és klímaegyezmény jelzi a tudományos világ és a (szak)politika odafigyelését a természeti környezetünkben végbemenő változásokra és a velük kapcsolatosan felmerülő problémákra. Miután az ENSZ a Millenniumi Fejlesztési Célok között kiemelte a környezet pusztulásának megállítását is, a szociális és egészségügyi szolgáltatások körében is nőtt a témára való fókuszálás globális szinten (Teixeira, Krings 2015). A szociális munka szakma környezeti és környezetvédelmi vonatkozásai a hetvenes évekig nyúlnak vissza. E témák jelentősége és szakmán belüli előfordulása növekedett az utóbbi évtizedben, amikor a klímaváltozással kapcsolatos negatív előrejelzések és elméletek is egyre nagyobb teret nyertek maguknak (Mason, Shires, Arwood, Borst 2017). A klímaváltozás jelentősebben érinti a szociális munka klientúrájának nagyobb részét kitevő sérülékeny, hátrányos helyzetű, halmozottan hátrányos helyzetű társadalmi csoportokat, mint például az anyagi szegénységben és/vagy deprivált területen élő családokat (Fitzpatrick 2014), így a szociális munka szakma számára előremutató lehet az ezen csoportokat (is) érintő újabb kihívásokra és folyamatokra való odafigyelés és reagálás.

Írásommal az eddig említettekhez kapcsolódó, a hazai szakmai közösség körében talán kevésbé ismert angol nyelvű kötet bemutatására vállalkozom. Lena Dominelli *Green Social Work: From Environmental Crisis to Environmental Justice (Zöld szociális munka: A környezeti válságtól a környezeti igazságosságig)* című könyve a hagyományostól eltérő módon vizsgálja a szociális munkát, párhuzamot vonva a környezeti és társadalmi folyamatok, kihívások között. A szociális munka nemzetközi gyakorlatában elfogadott „ember a környezetében” („person-in-environment”) szemléletet a hagyományosan ideértett társadalmi környezeten túllépve kiterjeszti az ember fizikai és természetes környezetére is, vagyis a szociális munka beavatkozási területébe beleérti nemcsak az embert, valamint annak szociális és épített környezetét, hanem a flórát és faunát, a teljes Földet. Az iparosítás, urbanizáció, környezetszennyezés, természeti és ember okozta katasztrófák és a klímaváltozás társadalmi kapcsolódásait és következményeit vizsgálva építi fel a szerző az általa zöld szociális munkának (green social work) keresztelt paradigmát, eljutva a társadalmi és környezeti igazságosság elméletéhez és gyakorlati megvalósítási lehetőségeihez.

Bár 2012-ben megjelent munkáról beszélünk, ez a könyv ma is aktuális és fontos mérföldköve a szociális munka és a természet kapcsolatát középpontba helyező paradigmának. A téma egyértelműen úttörőnek számít a szociális munka területén, de nem

egyedülnek: több környezeti és ökológiai vonatkozásokkal foglalkozó tanulmány és cikk jelent már meg, felhíva a figyelmet a globális környezeti változásokkal kapcsolatos felelősségvállalás és feladatok hangsúlyosságára. Dominelli azonban – saját állítása szerint – továbblép a környezeti szociális munka (environmental social work) (Gray és mtsi. 2013; Ramsay, Buddy 2016) főáramú, rendszerszemléletű szociális munka paradigmára építkező megközelítésénél, mely leginkább az emberre és annak szociális környezetére fókuszál. Ő a zöld szociális munka elméletében az embert mint a globális környezet és természet egyenrangú részét tekinti, akinek joga és felelőssége tenni nemcsak a saját, hanem az őt körülvevő élővilág (flóra és fauna) és élettelen környezet jólléte és fennmaradása érdekében. A zöld szociális munkához holisztikus megértést társít, amely értelmezi a különböző környezeti viszonyokat és ezek emberekre gyakorolt hatását.

A könyv 200 oldal terjedelmű, arányosan és logikusan tagolt mű. Tíz nagy fejezetre osztotta a szerző, melyek közül az *első bevezető fejezet*, melyben indokolja a témaválasztását és felvázolja a könyv struktúráját.

A *második fejezetben* a szociális szakma aktuális krízisééről és útkereséséről ír, kifejtve, hogy bár helyi szinten sok innovatív jó gyakorlat működik az aktuálisan felmerülő kihívásokra reagálva, a szakma összességében nem elég magabiztos, hogy új irányok felé nyisson és újra alkossa a határait a társadalmi és környezeti viszonyokra reagálva.

A *harmadik fejezetben* az iparosodás és urbanizáció máig tartó folyamatának rövid áttekintése után ezek emberekre és társadalomra gyakorolt hatását vizsgálja a szerző, illetve azt, hogyan lehetne e folyamatokat az emberek érdekében „jó útra téríteni”. A mai hatalmas városok és multinacionális vállalatok helyett alternatív urbanizációt propagál: szociális szövetkezeteket, közösségi elosztást és helyi szintű vállalkozásokat a demokratikusabb és igazságosabb elosztás érdekében.

A *negyedik fejezet* az „Ipari környezetszennyezés, degradálódó környezet és emberi reziliencia” címet viseli. Dominelli itt sorra veszi a jelenlegi gazdasági termelésből következő káros kibocsátásokat és hatásukat, az ipari és természeti katasztrófák következményeit, valamint a szociális munkások katasztrófák utáni beavatkozó szerepét.

Az *ötödik fejezetben* a szerző a klímaváltozás és megújuló energiaforrások napjainkban aktuálisnak számító problémaköreit kapcsolja össze a szociális problémákkal és azok megoldási lehetőségeivel. A globális felmelegedés és klímaváltozás okozói jelentős részt mi emberek vagyunk, és ezek megállításában is felelősséget kell vállalnunk. Nem egyenlők azonban a feltételek: a marginalizálódott, hátrányos helyzetű és természeti hátrányokkal is jobban sújtott csoportoknak szüksége van támogatásra, melyet a szociális munkás adhat meg nekik a téma fontosságának megértésében, facilitációban, érdekképviseletben, megújuló energiaforrásokhoz való hozzájutásban, információszerzésben és közösség-szervezésben nyújtott segítséggel. A szociális munka hagyományos szerepkészletét és eszközkészletét, képességeit alkalmazza tehát, adaptálva azokat a természeti, környezeti viszonyokhoz. Ezek mellett a szerző szerint a felkészült szociális szakembernek rendelkeznie kell a megfelelő, naprakész tudományos háttér-információkkal.

A *hatodik fejezet* érzékeny témát boncolgat: a kialakuló környezetvédelmi krízisekről és a hozzájuk kapcsolódó vagy a jövőben esetlegesen felmerülő társadalmi konfliktusokról ír Dominelli, kiemelve a migrációt és ennek tömeges megjelenési formáját.

Bár minden fejezetben megjelennek a természeti környezet lealacsonyításából adódó és a természeti katasztrófák nyomában járó társadalmi hatások és továbbgyűrűző problémák, a *hetedik fejezet* kifejezetten az ezekkel összefüggésbe hozható marginalizációra, társadalmi leszakadásra és polarizációra fókuszál.

A *nyolcadik fejezetben* a természeti erőforrások mai helyzetét és ezek jövőben várható szűkülését írja le a szerző, valamint a már kialakult és várható nemzetközi konfliktusok megoldási lehetőségeit boncolgatja.

A *kilencedik fejezet* az emberek és az őket körülvevő élő környezet kapcsolatrendszerének megváltoztatására irányuló utakról szól, kiemelt hangsúlyt helyezve a különböző – főként ausztrál és kanadai – őslakos népek világnézetére és ősi tanításaira. Az ezekre épülő környezethez való viszonyrendszerükhöz nyúl vissza a szerző, összevetve e nézeteket a jelenkoriakkal, sőt továbblépve a szociális munka szakma lehetséges forrásaként tekint rájuk. Ezen népeket gyakran említjük természeti népekként – már az elnevezés is egységet tükröz és egyenlőséget, ami tanaikban és értékrendjükben is fontos szerepet kap. Dominelli konkrét példákon keresztül mutatja be, ahogyan az ősi világnézetből kiindulva új gyakorlat születik és épül be a helyi szociális munka gyakorlatába, erősítve ezzel az őslakos és nem őslakos származású helyiek kapcsolatát és segítve a környezeti fenntarthatóságot.

Az utolsó, *tizedik fejezet* az eddig tárgyalt fejezetek konklúzióinak dedikált rész, valamint a szerző itt vázolja fel az általa lehetségesnek tartott megoldást: a zöld szociális munka modelljét. Ebben a „zöld paradigmában” megvalósulhat a Föld emberi, szociális és fizikális erőforrásainak egysége egy interdiszciplináris, nemzeteken átívelő és egalitárius partnerségen alapulva, ahol minden élőlény és az élettelen környezet is gondoskodást és igazságosságot élvezhet. E cél megvalósításában aktív szerepet kell vállalnia a szociális munkának. A zöld szociális munka tehát „a holisztikus professzionális szociális munka egy formája, amely az alábbiakra fókuszál: az emberek közötti kölcsönös függőségi viszonyok; az emberek, valamint a fizikai környezetükben lévő flóra és fauna közötti kapcsolatok szociális szerveződése; a szociális-gazdasági és fizikális környezeti krízisek és az interperszonális viselkedések közötti interakciók, melyek aláássák az emberek és a Föld jóllétét” (Dominelli 2012: 25).

A bevezetést követő fejezetek szépen egymásra épülve és egymást kiegészítve vezetnek végig az olvasót az úton, melyen a környezet és némiképp a szakma – összekapcsolódó – krízisétől eljuthatunk egy lehetséges megoldásig, szakmai válaszig. Minden fejezetet a bevezető gondolatok és a konklúzió keretez, így a mű terjedelme és sokrétősége ellenére könnyen érthető és követhető, valamint esettanulmányok teszik érzékletessé a leírt elméleteket és információkat. Érzékenyen kapcsolja össze a szerző az – elsősre talán összefüggéstelennek tűnő – szociális és környezeti folyamatokat. Olyan társadalmi folyamatokat tárgyal, mint például a migráció, urbanizáció, éhínség vagy az országok közötti konfliktusok. A környezeti változásokat tágran értelmezi: a globális problémaként felmerülő klímaváltozástól kezdve a hirtelen jelentkező regionális természeti katasztrófákat, valamint az emberi tevékenységhez köthető károsanyag-kibocsátást, az erdőségek méretének csökkenését, illetve a fajok pusztulását és összetételének megváltozását vizsgálja, hangsúlyt fektetve a sokszor körkörös ok-okozati viszonyokra és a beavatkozás lehetőségeire. Olyan új perspektívák és megoldási modellek keresését tűzi ki célul e művével, melyek lehetővé teszik az emberek számára, hogy társadalmi és ökológiai szinten is igazságban éljenek mind individuális, mind lokális közösségi, mind társadalmi szinten.

Dominelli műve hiánypótló és előremutató. Kellő részletességgel, adatokkal és példákkal alátámasztva ír. Európai szemmel azonban mégis kissé hiányosnak tűnhet a könyve: túlnyomórészt tengerentúli (Észak- és Dél-Amerika, Új-Zéland) adatokat, vonatkozásokat és esettanulmányokat találunk a műben, európai országokat érintőket nem. A problémák azonban, amelyeket felvet, globálisak és minden kontinenst érintenek, így Európát és benne Magyarországot is. Az éghajlatváltozás, a szélsőséges időjárási viszonyok gyakoribbá válása és az ebből adódó mezőgazdasági és élelmezési problémák, a migráció és az energiaforrások túlhasználása hazánkban is reális jövőbeni kihívások lehetnek. Ebből kiindulva Dominelli írása a hazai szakemberek számára is hasznos olvasmány. A szerző elkötelezetten hisz benne, hogy a szociális munkásoknak aktív szerepet kell vállalniuk a környezetszennyezés megállításában, a természeti erőforrások és kincsek fenntartható és etikus felhasználásában, az ökológiai egyensúly fenntartásában, mivel ezeknek komoly

társadalmi következményei vannak, melyek megoldása a szociális munkás készségek és gyakorlatok tudatos és megalapozott adaptációját és a szakemberek elkötelezett munkáját igénylik.

Irodalomjegyzék

FITZPATRICK, T. (2014): Climate change and poverty – a new agenda for developed nations. Policy Press, Bristol.

GRAY M., COATES J., HETHEIGHTON T. (2013): Environmental Social Work. Routledge, London.

MASON L. R., SHIRES M. K., ARWOOD D., BORST A. (2017): Social Work Research and Global Environmental Change. *Journal of the Society for Social Work and Research*, 4. 645–672.

RAMSAY S., BUDDY J. (2016): Environmental Social Work: A Concept Analysis. *British Journal of Social Work*, 0, 1–19.

TEIXEIRA S., KRINGS A. (2015): Sustainable Social Work: An Environmental Justice Framework for Social Work Education. *Social Work Education*, 5. 513–527.